

Beatrice Silén

KONSTRUKTIONSMÖNSTER VID BITRANSITIVA VERB I FINLANDS- SVENSKT OCH SVERIGESVENSKT TALSPRÅK

1. Inledning

Vissa verb beskriver ett skeende där en agent överräcker eller överför ett föremål till en mottagare. Denna mottagare kan antingen realiseras som objekt eller som adverbial: *Hon räckte mig sin hand. Hon överlämnade skrivelsen till mig.* Vid en del verb är båda möjligheterna att realisera mottagaren möjliga. Vad som styr valet av struktur vid sådana verb har diskuterats livligt inom lingvistik (se bl.a. Erteschik-Shir 1979, Goldberg 1992, 1995 och 2006, Hudson 1992, van Belle & van Langendonck (eds.) 1996 och van Langendonck & van Belle (eds.) 1998). I artikeln "Konstruktionsval vid verbet *ge* i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk" diskuterar jag (Silén u.u.) denna fråga utifrån verbet *ge*. Eftersom *ge* kan ses som det mest prototypiska så kallade bitransitiva verbet antar jag att sättet verbet *ge* realiseras på har konsekvenser för hur övriga verb av denna typ struktureras i finlandssvenskan respektive sverigesvenskan. Det är den frågan jag vill ta upp i den här artikeln: Är de konstruktionsmönster man kan urskilja för verbet *ge* produktiva mönster som går igen vid andra verb såsom t.ex. *betala* och *visa* som kan realiseras med två objekt? Är det samma kriterier som styr konstruktionsvalet också vid övriga bitransitiva verb i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk?

1.1 Teoretisk utgångspunkt

Teoretiskt baserar jag mig huvudsakligen på Goldbergs (1992, 1995 och 2006) konstruktionsgrammatiska syn på argumentstrukturkonstruktioner. Enligt denna syn har vi som talare en uppsättning konstruktionsmönster för att beskriva olika typsituationer. Dessa abstrakta konstruktioner har såväl form som betydelse. Vi vet vilka semantiska roller som deltar i skeendet, hur dessa roller ska realiseras och i vilka situationer konstruktionen kan användas. Enskilda verb realiseras i olika konstruktioner när vi talar eller skriver. I de strukturer vi då producerar kombineras verbets betydelse med konstruktionens. Följande exempel hämtat ur Khemiris (2006:15) roman *Montecore. En unik tiger* visar vad som sker då verbet *korrespondera*

realiseras i den bitransitiva konstruktionen: *Korrespondera mig snarast din positiva respons*. Trots att verbet *korrespondera* normalt över huvud taget inte realiseras med objekt är strukturen begriplig tack vare att vi känner till den bitransitiva konstruktionen. *Mig* tolkas som mottagaren av den *respons* som ska ges i ett brev.

Om två konstruktioner har olika form antar Goldberg (1995:67 f.) att de också har olika betydelse eller funktion. Eftersom mottagaren i den bitransitiva konstruktionen realiseras som objekt och i konstruktionen med objekt och adverbial (*transfer-caused-motion-construction*) som adverbial kan man anta att de två konstruktionerna också funktionellt skiljer sig från varandra. Goldberg menar att även om de två konstruktionerna kan beskriva samma skeende skiljer de sig pragmatiskt. Den bitransitiva konstruktionen används då mottagaren är tematisk: *Hon gav honom en bok* och konstruktionen med objekt och adverbial då mottagaren fokuseras: *Hon gav boken till Kalle*. De två konstruktionerna har med andra ord olika informativ vikt och kan därför fylla olika funktioner i engelskan. Med denna utgångspunkt har jag i analysen av verbet *ge* valt att framför allt studera hur informationsstrukturen påverkar konstruktionsvalet i svenskan (se Silén u.u.).

Informationsstrukturen har att göra med hur satsen anpassas enligt kontextens krav (Lambrecht 2004:160). Vanligen handlar det om att tematiska enheter placeras längre till vänster i en sats än rematiska enheter, som placeras längre till höger. Jag har i likhet med Lambrecht (1994:223) och Davidse (1996:303) utgått från den underförstådda fråga en sats kan ses som svaret på när jag försökt avgöra vilket informationsvärde mottagaren och föremålet har i en sats med verbet *ge*. De två exempelmeningarna ovan kan anses svara på olika frågor: *Vad gav hon honom?* och *Till vem gav hon boken?* I det första fallet är det föremålet som bidrar med rematisk information och i det andra mottagaren.

Min undersökning av verbet *ge* har visat att bitransitiv konstruktion används då mottagaren är tematisk eller utgör bakgrundsinformation i sammanhanget. Vid analysen framkom att det indirekta objektet ofta utgörs av obetonade pronomen, som alltså utgör tematiska enheter i sammanhanget. Men också då mottagaren är en fylligare nominalfras betecknar den en tematisk enhet. Detta visade sig gälla såväl för beläggen i det finlandssvenska som i det sverigesvenska material som jag studerade.

Den bitransitiva konstruktionen

agent	verb	mottagare	föremål
		ind.obj	dir.obj
		tematisk	

(1) man borde ju *ge dem chansen att öva sej svenska* (HUSA)

Det visade sig också att när bitransitiva strukturer används av de finlandssvenska talarna är det direkta objektet oftast ett abstrakt begrepp. *Ge* kombinerat med vissa abstrakta objekt, såsom *chans*, *möjlighet* och *rätt* verkar i det närmaste ha lexikaliserats i den bitransitiva konstruktionen, varför inget reellt konstruktionsval föreligger. I det sverigesvenska materialet är däremot det direkta objektet ungefär lika ofta konkret som abstrakt.

När mottagaren inte är tematisk eller utgör bakgrundsinformation väljs däremot konstruktion med objekt och adverbial. I dessa fall kan det vara fråga om att mottagaren eller hela verbfrasen utgör satsens rema. Också konstruktionen med objekt och adverbial är gemensam för de sverigesvenska och finlandssvenska talarna.

Konstruktion med objekt och adverbial

agent	verb	föremål	mottagare
		objekt	adverbial

(2) då *ger* vi ordet till Ingeborg först (GSLC)

Då denna konstruktion används betonas överföringen av föremålet till mottagaren och som nämnt bidrar vanligen hela verbfrasen eller mottagaren med rematisk information. De finlandssvenska talarna använder emellertid strukturer med objekt och adverbial också i situationer där mottagaren är tematisk. Detta gör att strukturer med objekt och adverbial klart dominerar över strukturer med dubbelt objekt vid verbet *ge*, 60 % (47 belägg) mot 40 % (31 belägg) i det finlandssvenska materialet, medan motsvarande siffror för det sverigesvenska materialets del är 85 % (131 belägg) för struktur med dubbelt objekt och 15 % (24 belägg) för struktur med objekt och adverbial. Det verkar framför allt vara i situationer där konkreta objekt överräsas till mottagaren som konstruktion med objekt och adverbial väljs av de finlandssvenska talarna: *ja försöker int muta er ja ba: annars ger här någån karkki [karameller] åt er* (Svestra). Likaså verkar det framför allt vara prepositionen *åt* som används i dessa sammanhang.

Även om konstruktionen med objekt och adverbial inte i sig anger något tematiskt värde för vare sig mottagaren eller föremålet¹, används den vid verbet *ge* av de sverigesvenska talarna i mitt material som ett alternativ till den bitransitiva konstruktionen då mottagaren är rematisk. I det finlandssvenska materialet har däremot konstruktionen med objekt och adverbial en vidare användning. Många finlandssvenska talare uppfattar inte att det finns en tematisk skillnad mellan de två konstruktionerna utan ser snarast en stilistisk skillnad mellan de två konstruktionsalternativen. Konstruktionen

¹ Konstruktionen stipulerar alltså inte att någöndera ska vara tematisk eller rematisk.

med objekt och adverbial används framför allt i talspråk, medan den bitransitiva konstruktionen uppfattas som mer skriftspråklig.

Verbet *ge* kan ses som ett prototypiskt verb för att beskriva en situation där en givare överräcker en gåva till en mottagare (se Newton 1996:4–16, Goldberg 1992:54, Leino m.fl. 2001). Eftersom prototypiska representanter för en kategori har visat sig ha en betydelse för hur vi uppfattar kategorin eller i detta fall verbfraskonstruktionen (Langacker 1987:371 ff., Leino P. 2001:219, Goldberg 2006: kap. 4) finns det skäl att anta att även andra verb realiseras i de mönster man kan urskilja för verbet *ge*.

1.2 Syfte, material och metod

I denna uppsats kommer jag att studera andra verb än *ge* såsom *erbjuda*, *lova*, *meddela*, *skaffa* och *skicka* som struktureras med objekt och uttryckt mottagare för att få reda på vad som styr konstruktionsvalet vid dessa verb. Utifrån beskrivningen av hur verbet *ge* realiseras i mitt finlandssvenska och i mitt sverigesvenska material kan man dels anta att konstruktionen med objekt och adverbial är vanligare i det finlandssvenska materialet än i det sverigesvenska, dels att informationsstrukturen spelar en mindre roll för konstruktionsvalet i det finlandssvenska delmaterialet. Syftet med denna artikel är att ta reda på om så är fallet.

Analysen baserar sig på ett finlandssvenskt talspråksmaterial: Svenska samtal i Helsingfors (SAM), Språk och attityder hos helsingforssvenska ungdomar (HUSA), Politiska och religiösa tal och Finlandssvenska samtalsstrategier (Svestra) som har samlats in vid Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. I materialet, som omfattar drygt 40 timmar, ingår såväl informella samtal som radiodiskussioner, möten, predikningar och föredrag. Materialet har en stark regional slagsida genom att de flesta samtalen är inspelade i Helsingforsregionen, men också samtal inspelade i Österbotten, Åboland och västra Nyland ingår. Som sverigesvenskt jämförelsematerial har en talspråkskorpus insamlad vid Göteborgs universitet, Göteborg Spoken Language Corpus (GSLC) använts (drygt 171 timmar). Också denna korpus innehåller samtal av olika formalitetsgrad.

I vissa fall använder jag skriftspråkskorpusar som jämförelsematerial eller för att kunna göra kompletterande analyser i ett större material än mitt talspråksmaterial. I de fallen har jag utnyttjat Parole-korpusen som finns tillgänglig vid Språkbanken i Finland. Parole-korpusen innehåller texter av olika slag även om tidningstexter dominerar. För jämförelser mellan finlandssvenskt och sverigesvenskt skriftspråk har jag utnyttjat korpusen

Hbl-99 (Hufvudstadsbladet 1999) som också ingår i Språkbanken i Finland och korpusen SvD00 (Svenska Dagbladet 2000) som ingår i Språkbanken vid Göteborgs universitet.

Eftersom det finlandssvenska materialet har varit min utgångspunkt har jag först letat efter belägg i det materialet genom att läsa transkriptionerna och lyssna till inspelningarna. Jag har tagit ut samtliga verb som realiserats med mottagare och föremål, om mottagaren i materialet realiserats som objekt eller om jag bedömt att det är möjligt att realisera mottagaren som objekt vid verbet i fråga. Min bedömning har jag kontrollerat mot beskrivningen i *Nationalencyklopediens ordbok*, *Svenska Akademiens grammatik* och *Svenskt språkbruk*. Därefter har jag med sökfunktionen kontrollerat att jag inte missat några belägg på de verb jag plockat ut. I det sverigesvenska materialet har jag enbart letat efter belägg på de verb som jag funnit i det finlandssvenska materialet med hjälp av sökfunktion. Eftersom det finlandssvenska materialet är min utgångspunkt kan det finnas verb som realiseras med såväl uttryckt mottagare och föremål i GSLC som över huvud taget inte tas upp i denna artikel.

Verbet *ge* beskriver i sin prototypiska betydelse ägobyte, att en givare överräcker en gåva till en mottagare. När den bitransitiva konstruktionen används vid verbet *ge* betonas den possessiva relation som uppstår mellan mottagaren och föremålet mer än när konstruktionen med objekt och adverbial används. I det senare fallet betonas i stället överföringen starkare. Utifrån detta kan man anta att beroende på vilken typ av skeende de övriga verben beskriver kan de tendera att realiseras i den ena eller andra konstruktionen. Verb som beskriver ägobyte kan antas följa samma mönster som *ge* i större utsträckning än ett verb som beskriver transport och betonas överföringen. Av denna orsak har jag sett det motiverat att indela verben i de betydelsegrupper som bitransitiva verb enligt SAG (del 3 s. 315–319) kan förekomma i: *ägobyte*, *tänkt ägobyte*, *transport*, *påverkan*, *kommunikation* och *produktion*.

1.3 Disposition

I kapitel 2 går jag igenom de olika verbgrupperna i tur och ordning. I kapitel 3 sammanfattar och diskuterar jag de empiriska resultaten. I kapitel 4 lyfter jag avslutningsvis fram de teoretiska slutsatser jag menar att min undersökning utmynnar i.

2. Strukturer vid bitransitiva verb i det finlandssvenska och sverigesvenska delmaterialet

2.1 Ägobyte

Verbet *ge* beskriver en situation där ett ägobyte äger rum. Gåvan som varit i givarens ägo övergår under givandeprocessen till mottagaren. I detta avsnitt kommer jag att studera andra verb som beskriver ägobyte som jag funnit i mitt finlandssvenska material. De verben är: *betala*, *få*, *homma* ('skaffa'), *köpa*, *låna*, *lämna*, *servera*, *skaffa*, *sälja*, *ta*, *tillställa* och *ägna*. Alla dessa verb är relativt lågfrekventa i mitt material. Sammanlagt rör det sig om 44 belägg. Som jämförelse har jag studerat samma verb i GSLC förutom för slangordet *homma* och verben *få* och *ta*, som skulle ha gett upphov till för mycket brus. Jag har endast sökt på *få* och *ta* + personligt pronomen i objektsform i GSLC. Den sökningen har gett två belägg på *få mej*. Nedan visas beläggfördelningen i de två delmaterialen i tabellform.

Av tabellerna kan man se att strukturer med objekt och adverbial dominerar starkt i det finlandssvenska materialet. Strukturerna med dubbelt objekt utgör en knapp fjärdedel av alla belägg medan andelen strukturer med dubbelt objekt vid verbet *ge* som nämnt är 40 % i samma material. Också i det sverigesvenska materialet är strukturer med objekt och adverbial vanligare vid dessa andra verb som beskriver ägobyte än vid *ge*. Andelen strukturer med dubbelt objekt är drygt 50 % vid dessa verb medan den för *ge* är 85 %. Även om strukturerna med objekt och adverbial i bägge materialen är förhållandevis fler än vid *ge* kan man notera en stor skillnad mellan materialen. Antalet olika verb som realiseras med dubbelt objekt är dubbelt fler i det sverigesvenska materialet än i det finlandssvenska (6/3). När det gäller verb som realiseras med *åt*-fras är antalet olika verb åtta i det finlandssvenska materialet, men bara två i det sverigesvenska. Att antalet belägg med *åt*-fras trots allt är 36 i det sverigesvenska materialet beror uteslutande på att verbet *ägna* ofta kombineras med *åt*-fras.

Tabell 1. Finlandssvenska belägg på verb som beskriver ägobyte

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras	för-fras
Betala	2 ²	7	3	
Få			1	
Homma		1		
Köpa		1	8	
Lämna			2	
Servera		1		
Skaffa	6		1	
Sälja			3	
Ta			5	
Tillställa	2			
Ägna			1	
Totalt	10	10	24	

Tabell 2. Sverigesvenska belägg på verb som beskriver ägobyte

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras	för-fras
Betala	8 ²	9		
Köpa	8	6	2	
Lämna	1	6		
Servera				1
Skaffa	59			
Sälja		13		
Tillställa	1			
Ägna	2	3	36	
Totalt	79	37	38	1

En bidragande orsak till att de andra verben som beskriver ägobyte i högre grad än *ge* realiseras med objekt och adverbial ligger sannolikt i att mottagaren inte spelar samma roll i dessa verbs valens som vid *ge*. Endast i valensen hos verben *tillställa* och *ägna* kan mottagaren anses ingå som ett obligatoriskt led. Även om mottagare ingår också i de andra verbens betydelse behöver de inte specificeras. Vi kan till exempel *betala en summa pengar för något* utan att specificera vem som tar emot våra pengar. Vid verben *köpa*, *skaffa* och *ta* är mottagaren i normalfallet densamma som agenten och behöver inte ges ett språkligt uttryck. En sådan mottagare kan emellertid realiseras i form av ett reflexivt pronomen. Skillnaden mellan den reflexiva och icke-reflexiva varianten blir ofta hårfin: *skaffa sig hund* –

² Då mottagaren realiserats som objekt vid verbet *betala* har föremålet utelämnats i bägge fallen i det finlandssvenska materialet och i sex av de åtta beläggen i det sverigesvenska materialet.

skaffa hund. Endast då mottagaren är en annan än agenten blir det nödvändigt att realisera den. Genom att mottagaren vanligen inte behöver realiseras vid de flesta av de ovan nämnda verben betyder det att mottagaren sannolikt har ett särskilt informationsvärde då den ges ett verbalt uttryck. Detta i sin tur kan tänkas motivera användningen av konstruktion med objekt och adverbial.

Vid verben *betala*, *lämna* och *sälja* realiseras mottagaren alltid som adverbial i det finlandssvenska materialet och vanligen i det sverigesvenska. När mottagaren realiseras vid dessa verb bidrar den vanligen med tematisk information. Detta kan studeras i exempel 3 nedan.

- (3)
- 01 L: ja vet att dom sålde tänder
 02 A: ja de gö rom än
 03 L: ja de gö rom än ja men första mjölkanden så sålde pojken **den te**
 04 **te morfar**
 05 A: aså < sål > nej la den i ett glas
 06 L: ja han fick sålde å sålde han fick den för / va de nu va / en krona
 07 eller nåt sånt där men sen så fick han tillbaka tanden å så sålde han **den**
 08 **till mormor** också (GSLC)

Man kan notera att första gången verbet *sälja* används på rad 1 är mottagaren uttryckt. Det rör sig om ospecifika mottagare som saknar relevans i sammanhanget. Informationsfokus ligger då på vad de sålde. När talare L sedan går över till berättelsen om pojken som sålde sin första mjölkand är tanden en tematisk enhet, även om det inte är pojkens tand som nämnts. Den tematiska informationen är till vem han sålde tanden. I GSLC omnämns mottagaren vid verbet *sälja* endast då intresset ligger på att veta till vem något säljs eller sålts. Detta sker i endast 13 av sammanlagt 303 träffar.³

Också verben *lämna* och *betala* förekommer huvudsakligen i struktur med objekt och adverbial i GSLC. Verbet *lämna* konstrueras i endast ett av sju belägg med dubbelt objekt. Också verbet *betala* konstrueras oftare med objekt och adverbial än med dubbelt objekt. Däremot finns det flera belägg där mottagaren konstrueras som objekt då betalningen lämnas uttryckt. I det finlandssvenska materialet realiseras mottagaren som *åt*-fras vid verbet *betala* om också föremålet nämns. I de fall då mottagaren realiseras som objekt har föremålet utelämnats.

Vid verben *betala* och *lämna* kan man emellertid se att det i det sverigesvenska materialet finns en variation mellan struktur med dubbelt objekt och

³ En sökning på google ger emellertid belägg på *sälja* realiserat med dubbelt objekt: *Själv avskyr jag när någon försöker komma fram och sälja mig saker. ... idag finns över 200 nystartade företag som vill sälja dig ett hus bara i Thailand.*

objekt och adverbial beroende på var informationsfokus ligger. Skillnaden kommer tydligt fram i de två följande exemplen 4a och b där verbet *betala* förekommer. Både exemplen är utdrag ur domstolsförhör.

- (4a) D: sambo ha du inte så du har ingen försörjningsplikt som man säger mot någon
 T: näe ja **betalar femtonhundra i månaden till mina föräldrar** (GSLC)
- (4b) och det har jag MEDGIVIT till polisen att jag är villig att **betala martin ekholm dessa åtti kronor** / men de låg i bokhyllan och jag har INTE rört martin ekholm / plånbok (GSLC)

I exempel 4a är domaren ute efter att få veta om svaranden betalar underhåll för någon. Prepositionsfrasen *till mina föräldrar* svarar på domarens indirekta fråga och är klart tematisk i yttrandet. Svaranden i exempel 4b har tidigare berättat att hon varit på besök hos Martin Ekholm och där i en bokhylla funnit lösa pengar som hon tagit. På väg därifrån har hon i bilen räknat pengarna och vet därför att det var 80 kronor. Enligt svaranden anklagas hon nu oskyldigt för att ha stulit också andra pengar av Martin Ekholm. I detta fall är den viktigaste tematiska informationen vilka pengar svaranden är villig att betala tillbaka.

Verben *köpa* och *skaffa* skiljer från de ovandiskuterade verben genom att agenten och mottagaren i det ommarkerade fallet är densamma. Ingen annan mottagare ingår i verbets valens, men en sådan mottagare kan tillföras genom att verbet realiseras antingen i den bitransitiva konstruktionen eller i konstruktionen med objekt och adverbial.⁴ Den bitransitiva konstruktionen används i det sverigesvenska materialet då mottagaren utgörs av ett reflexivt eller personligt pronomen. I materialet ingår endast ett belägg på *skaffa* där det indirekta objektet är ett personligt pronomen (*henne*); i alla de övriga fallen rör det sig om reflexiva pronomen. *Köpa* förekommer endast med reflexivt pronomen.⁵ Då mottagaren utgörs av ett obetonat pronomen är det klart att det är föremålet som bidrar med den viktigaste tematiska informationen.

- (5) B: m har du **köpt dej en båge** än
 A: nä men ja ska faktist (GSLC)

⁴ Verbet *köpa* är inte enligt Falk (1997:157 f.) ett ursprungligt bitransitivt verb som i fornsvenskan tog lexikalt kasus dativ för mottagaren och akkusativ för föremålet. Verbet hör till den grupp av verb som vid behov kunde realiseras med optionell mottagare i form av en semantiskt bestämd dativ.

⁵ I Språkbankens presskorpus kan man finna enstaka belägg på *köpa* där det indirekta objektet är ett personligt pronomen: *Fadern /.../ uppmuntrade ändå hans intresse för fotografi och köpte honom en Rolleiflex när han fyllde arton.*

En mottagare som utgörs av ett reflexivt pronomen realiseras alltid i bi-transitiv konstruktion i det sverigesvenska materialet. Så är däremot inte nödvändigtvis fallet i det finlandssvenska materialet. Såväl *få*, *köpa*, *skaffa* och *ta* förekommer med *åt* + reflexivt pronomen.

- (6a) man **skaffar ett Sestokort åt sej** (HUSA)
 (6b) gå **köpa en bil åt dej** (Svestra)
 (6c) efter de att ja har gått slut skolan å fått **åt mej ett jobb som ja vet att ja kan hålla** (HUSA)
 (6d) ni sku kunna **ta åt er en mapp** härifrån (SAM)

Exemplen under 6 visar att strukturer med objekt och adverbial kan förekomma i situationer där mottagaren är tematisk. I sådana sammanhang där föremålet klart har ett större informationsvärde än mottagaren kan ordföljden adverbial-objekt användas (ex. 6c och d). Det kan ses som symptomatiskt att slangordet *homma* med betydelsen 'skaffa' realiseras med objekt och adverbial trots att *skaffa* i stort sett alltid realiseras med dubbelt objekt i det finlandssvenska materialet. I exempel 7 berättar en gymnasist att hans far lovat skaffa honom arbete om han börjar studera vid Svenska handelshögskolan (*far dit*).

- (7) de e de e liksom va min farsa säger att om (p) om du om du far dit så ja **hommnar jobb ti dej** å såndänt i den stilen (HUSA)

Mottagaren i exempel 7 är entydigt tematisk. Den tematiska informationen ligger i att han kan få ett jobb. Trots det väljer talaren struktur med objekt och adverbial. Strukturvalet påverkas alltså mindre av att *homma* är en stilistisk synonym till *skaffa* än av att strukturer med objekt och adverbial så kraftigt dominerar för att beskriva denna typ av situationer i mitt finlandssvenska material.

I de belägg där verbet *köpa* används för att beskriva en situation där mottagaren inte är identisk med köparen är ofta detta faktum den eller en del av den information talaren vill förmedla. Vid verbet *köpa* är vanligen hela verbfrasen tematisk i sådana fall. Både vad som köps och till vem det köps är ny information, varför det blir naturligt att välja konstruktion med objekt och adverbial. Det är värt att notera att mottagaren i dessa fall kan utgöras av obetonade personliga pronomen också i det sverigesvenska materialet.

- (8) Q: då har ja **köpt en liten < byst+ > byxdress till henne** då så tyckte ja de va gulligt om man kunde ha mössa i samma (GSLC)

Yttrandet i exempel 8 förekommer i ett samtal mellan två väninnor. Talaren har berättat att hon ska på bröllop. I den citerade repliken upplyser hon vänninnan om att hon köpt en byxdress till sin dotter. Dottern har inte nämnts på ett tag i samtalet och är med andra ord inte en aktiverad enhet då denna replik yttras. Remat utgörs av hela verbfrasen, alltså av vad talaren gjort som förberedelse inför bröllopet.

Informationsstrukturen verkar som nämnt i allmänhet inte styra de finlandssvenska talarnas val av konstruktion. Däremot kan placeringen av objektet och adverbialet påverkas av informationstyngden hos leden. I exempel 6c och d placeras tematiska mottagare realiserade som adverbial före objektet. En sådan ledföljd kan i vissa fall väljas även då mottagaren inte är tematisk om föremålet ur informationssynvinkel upplevs som centralare än mottagaren. Exempel 9 visar att en finlandssvensk talare kan placera en icke-tematisk, men ur informationssynvinkel lätt mottagare före objektet även då mottagaren realiseras som adverbial.

- (9) ja köp- ja **köpte** i år till exempel **åt min fru en (.h) en en jul- öh kalender en adventskalender** (SAM)

I exempel 9 berättar talaren hur han deltar i julförberedelserna i hemmet och nämner olika saker han brukar införskaffa. Talarens fru har inte nämnts och utgör med andra ord tematisk information i sammanhanget. Trots det placeras adverbialet *åt min fru* före objektet *en julkalender* eftersom det med tanke på att det handlar om julförberedelser är viktigare att talaren inhandlat en kalender än att det just är hans fru som fått den. I sådana fall verkar en sverigesvensk talare inte beakta om det är mottagaren eller föremålet som bidrar med den centralaste nya informationen. I det sverigesvenska materialet realiseras en icke-tematisk mottagare som adverbial och placeras efter objektet.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att verb som beskriver ägobyte vanligen realiseras med objekt och adverbial i mitt finlandssvenska material och att informationsstrukturen inte verkar inverka på konstruktionsvalet eftersom även reflexiva pronomen kan realiseras i prepositionsfraser. Däremot kan informationsstrukturen inverka på ordningsföljden mellan objekt och adverbial. De enda verben där mottagaren i mitt finlandssvenska material realiseras som objekt är *tillställa* och *skaffa*.⁶ *Tillställa* förekommer i ett yttrande där man läser upp en bit ur en förenings stadgar: *möteskallelsen skall tillställas ordinarie medlemmar och hedersmedlemmar skriftligen fjorton dagar före mötet*. Verbet används ytterligare en gång av en deltagare

⁶ Eftersom föremålet utelämnats i de fall då mottagaren realiseras som objekt vid verbet *betala* är sådana belägg inte relevanta i detta sammanhang.

i mötet som undrar vad formuleringen egentligen innebär. Bitransitiv konstruktion förekommer med andra ord vid ett verb som har en formell stiltnivå och därtill vid verbet *skaffa*, ett verb som kan antas mer eller mindre ha lexikaliserats i den bitransitiva konstruktionen. I de sverigesvenska beläggen förekommer verbet som nämnt enbart med dubbelt objekt när mottagaren ges ett språkligt uttryck. Detta mönster följs även av de finlandssvenska talarna i mitt material i alla belägg förutom det tidigare citerade: *man skaffar ett Sestokort åt sej*. Även om mottagaren också i det sverigesvenska materialet oftast realiseras som adverbial vid verben som beskriver ägobyte finner man förutom reflexiva pronomen vid verben *köpa* och *skaffa* mottagare som realiserats som indirekt objekt vid verben *betala*, *lämna*, *skaffa*, *tillägna* och *ägna*. Dessa mottagare är alltid tematiska, vilket mottagarna vanligen inte är då konstruktion med objekt och adverbial används.

2.2 Tänkt ägobyte

Vissa av verben som kan konstrueras med dubbelt objekt beskriver inte ett regelrätt ägobyte utan endast ett utlovat eller tänkt ägobyte. Sådana verb i det finlandssvenska materialet är *bevilja*, *erbjuda*, *lova* och *önska*. Verben är inte särskilt frekventa i talspråk. Antalet belägg och i vilka strukturer verben uppträder framgår av tabell 3.

Tabell 3. Strukturer vid verb som beskriver tänkt ägobyte i det finlandssvenska och det sverigesvenska materialet

Mottagare	Finlandssvenska		Sverigesvenska	
	objekt	åt-fras	objekt	åt-fras
Bevilja	5	1		
(Er)bjuda	6	1	2	
Lova	2	2	13	
Önska	2		41	
Totalt	15	4	56	

Av tabellen framgår att strukturer med dubbelt objekt klart dominerar vid verb som beskriver tänkt ägobyte såväl i det finlandssvenska som i det sverigesvenska materialet. Att dessa verb har en stark tendens att konstrueras bitransitivt framkommer tydligt också då man studerar ordböcker och SAG. I *Svenskt språkbruk* framgår att dessa fyra verb konstrueras med dubbelt objekt då mottagaren omnämns. Något alternativ med objekt och adverbial omnämns inte. Också enligt NEO och SAG (del 3 s. 315) konstrueras *lova* och *önska* med dubbelt objekt medan *erbjuda* även uppges

kunna realiseras med objekt och *åt*-fras, i SAG även med *till*-fras. *Bevilja* nämns inte i SAG men konstrueras med dubbelt objekt i NEO.

I en studie som jag gjort tillsammans med Camilla Wide (2005) kunde vi konstatera att strukturer med dubbelt objekt dominerar vid verben *bevilja* och *erbjuda* i skriftspråket i både sverigesvenskan och finlandssvenskan, men också att strukturer med objekt och adverbial förekommer i båda språkvarianterna. Vid verbet *erbjuda* var dock andelen belägg med objekt och adverbial signifikant högre i vårt finlandssvenska material än i det sverigesvenska.

Jag har också sett på verbet *lova* i infinitivform i Hbl-99 och SvD00. Sökningarna visade att *lova* i både det finlandssvenska och sverigesvenska tidningsmaterialet konstrueras med dubbelt objekt när mottagaren ges ett språkligt uttryck. I båda korpusarna fann jag också ett belägg på *lova* med *åt*-fras: ... *att man inte utan löften om motprestationer borde lova något åt Turkiet* (Hbl) och *Då var det bättre att lova amnesti åt den som bekände* (SvD).

Önska i bitransitiv konstruktion förekommer i artighetsfraser av typen *Jag önskar er alla en riktigt trevlig helg*.

Man kan med andra ord hävda att de fyra verben *bevilja*, *erbjuda*, *lova* och *önska* tenderar att realiseras med dubbelt objekt. Dessutom bör man notera att *bevilja* och även i viss mån *erbjuda* framför allt används i formellare sammanhang.

De belägg som förekommer i GSLC konstrueras alla mycket riktigt med dubbelt objekt. Av de finlandssvenska beläggen står femton med dubbelt objekt och fyra med objekt och adverbial. De finländska talarna följer alltså i majoriteten av fallen ett allmänsvenskt mönster med dubbelt objekt. Samtliga verb förutom *önska* kan emellertid också konstrueras med prepositionsfraser i materialet. I exempel 10 konstrueras verbet *lova* på rad 6 med objekt och adverbial.

(10)

- 01 M: ... ja ha lova två poäng för bästa skvallre ja ska no nästan säja att
 02 matias drog de ((människorna hojtar)) längre strået
 03 B: bara vi e bjudna
 04 M: [jå
 05 A: [just de å ja e dessutom singel anki ((skrattar))
 06 M: **lovar** man gratis sprit åt åt tävlingsdragaren å juryn så de+e de
 07 liksom de kan int slå fel på de vise () matias tog ha du gått hem me
 08 segern i den här extremskaban här på ekenästorg me fyra poäng å å god
 09 två kom EVA: (Svestra)

Valet av konstruktion kan i exemplet motiveras av informationsstrukturen. Remat är predikatet som helhet. Den undersförstådda frågan M svarar på på

rad 6 är vad man ska göra för att vinna tävlingen. I sammanhanget är det klart av central betydelse vem som blivit lovad gratis sprit. Mottagaren är med andra ord inte tematisk, vilket motiverar struktur med objekt och adverbial. Alltid kan emellertid inte valet av konstruktion med prepositionsfras motiveras på detta sätt. *Lova* kan kombineras med *åt*-fras i mitt finlandssvenska material också då mottagaren inte är tematisk. Likaså är objektet det led som bidrar med den viktigaste nya informationen i följande exempel, där verbet *bjuder* används i betydelsen 'erbjuder'. Det kan också ses i den ordföljd talaren valt.

- (11) (.h) men att om du *hamnar* till exempel å sitta (.) *ut* me en *affärsman* (.h) som som *bjuder åt dej en prostituerad* (0.5) öh r föreställ dej att man svarar *nej* (.) nå men då e de ju *klart* han e ju *bög* (0.9) (SAM)

Vid verben som beskriver tänkt ägobyte kan man sammanfattningsvis notera att strukturer med dubbelt objekt dominerar i det finlandssvenska materialet, men också att strukturer med objekt och adverbial förekommer i kontexter där man i det sverigesvenska materialet skulle ha dubbelt objekt (se ex. 9).

2.3 Transport

Bland de betydelsegrupper som bitransitiva verb enligt SAG (del 3 s. 316) kan förekomma i nämns **transport**. I mitt finlandssvenska material påträffas verben *hämta*, *mejla*, *skicka* och *sända* med uttryckt mottagare. Verbet *skicka* är det vanligaste med 33 förekomster. Också i GSLC är det *skicka* som ger flest belägg (34), medan verbet *hämta* över huvud taget inte realiseras med mottagare i korpusen. Analysen baserar sig med andra ord huvudsakligen på en jämförelse mellan användningen av verbet *skicka* i de finlandssvenska och sverigesvenska beläggen. Vilka strukturer som förekommer i beläggen framgår av tabell 4 och 5.

Tabell 4. Verb som beskriver transport i det finlandssvenska materialet

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras
Hämta		1	3
Mejla		1	
Skicka	1	18	14
Sända		1	
Totalt	1	21	17

Tabell 5. Verb som beskriver transport i det sverigesvenska materialet

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras
Skicka	1	33	
Sända	2	1	
Totalt	3	34	

Vid verbet *skicka* är bitransitiv struktur ytterst lågfrekvent. Det förekommer ett belägg i ett finlandssvenskt samtal och ett i ett sverigesvenskt. För övrigt realiseras mottagaren som prepositionsfras, i de sverigesvenska beläggen alltid med *till*, i de finlandssvenska även med *åt* (14 belägg av 33). Bland de sverigesvenska beläggen anger *till*-frasen i ungefär en fjärdedel av fallen en plats dit objektet skickas. I några finlandssvenska belägg kan man notera att en platsangivelse kan stå för mottagare. I exempel 12 är det ju inte fråga om att talaren i bokstavig bemärkelse skickas till Åbo utan att hon ombeds vända sig till personalen vid Åbo akademi i Åbo.

(12)

- 01 Å: jag tänkte funderade lite på det här matte jag så jag ringde då först [till
02 Vasa och [(.hh) och frågade just om de skulle ha>>
03 M: [°h°
04 K: [°mm+m°
05 Å: >>några kurser i matte eller då (.) om det skulle alls bli aktuellt att lä-
06 kunna läsa nån cum där [(.) så **skickade** >>
07 P: [mm
08 Å: >> **dom mig vidare till Åbo** och sade att jag skulle ringa *dit* (Svestra)

Den lokala betydelsen hos prepositionsfrasen vid verbet *skicka* understryks också av att verbet ofta kombineras med partikeladverbial som *in*, *ner* och *ut*. Utifrån iakttagelser i olika språk menar Givón (2001:108 f., 199) att det finns en universell regel som säger att en lokalbestämning till ett verb aldrig kan konstrueras som objekt. Om verbet *skicka*:s grundbetydelse, såsom anges i *Nationalencyklopediens ordbok*, är att 'få någon/något att bege sig i viss riktning' beskriver verbet i första hand en överföringsprocess där det enda tänkbara objektet är den eller det som skickas. De fall där målet för överföringen är en person som samtidigt blir ägare till föremålet som skickats kan ses som specialfall. I sådana fall kan verbet konstrueras med dubbelt objekt eftersom rollen Dativ/Benefektiv kan realiseras som objekt (Givón 2001:199 f.).

Även om mottagaren kan konstrueras som objekt sker det som nämnts sällan. I de flesta fall bidrar nämligen mottagaren med tematisk information i de yttranden där den ingår. Detta är vanligen fallet också då mottagaren utgörs av ett personligt pronomen. I exempel 13 har vi ett sådant fall.

- (13)
- 01 Z: inkvartering sedan på hotell sas enterer i luleå mellan den tredje och
02 den fjärde (.hh) och sedan / har du en / återresa den fjärde / me sas från
03 luleå sexton noll noll nere i stockholm sjutton å tjuge
04 L: ja'a
05 Z: okej
06 L: m
07 Z: m m [då **skickar vi den**] **till dej**
08 L: [m tack] (GSLC)

Utdraget är hämtat ur ett samtal på en resebyrå. Den rematiska informationen på rad 7 gäller vad som skall ske med biljetten, hur kunden skall få den. Biljetten är med andra ord en tematisk enhet. Att mottagaren vanligen är rematisk när den ges ett språkligt uttryck vid verbet *skicka* gör att den relativt ofta ingår i satser där föremålet är implicit.

- (14)
- 01 Cia: men hörni vem **skickar program då ti (.) ta(.)larnas s:som har**
02 **språket som yrke**
03 Karin: ja **skickar ti alla (.)** så ha ja förstätt
04 Cia: kiva
05 Karin: mm
06 Hanna: jä
07 Karin: jä
08 Stina: [jä]
09 Cia: [me]n (.) men **skickar ja [ti Frans-Vilhelm**
10 Stina: [men Frans-Vilhelm
11 Karin: du **skickar ti Frans-Vilhelm** av förekommen anledning (Svestra)

I Cias yttrande på rad 1 i exempel 14 realiseras både föremålet och mottagarna. I de övriga replikerna lämnas föremålet uttryckt. I sammanhanget är dels sändaren, dels mottagaren rematiska, medan föremålet, programmet, är tematiskt i Cias replik och också i de övriga replikerna där det lämnas uttryckt.

Tendensen att realisera mottagaren som adverbial förefaller med andra ord att vara ytterst stark vid verbet *skicka*. I mitt finlandssvenska material påträffas som nämnts endast ett belägg där mottagaren realiseras som objekt och likaså ett i det sverigesvenska materialet. Det finlandssvenska belägget är en relativsats där föremålet relativiserats: *ett papper som vi ha skicka döm* (SAM). Det sverigesvenska belägget visar att bitransitiv konstruktion kan användas vid verbet *skicka* då det är föremålet som fokuseras. Det indirekta objektet i exempel 15 utgörs av ett personligt pronomen och det direkta av ett substantiv. Både företaget och möjligheten att fakturera nämns i M:s ytt-

rande på rad 3–4. Valet av struktur kan anses motiverat av att topiken i sekvensen handlar om betalningssätt: kontant betalning versus fakturering.

- (15)
- 01 M: ja skulle vilja checka ut runt nio
02 D: (...) /// sexhundrasju (...) då
03 M: då skulle ja vilja att ni fakturerade de vore väl bra att / ni fakturera till
04 mitt företag
05 D: ni får gärna göra de om / ni har / nåt skriftlit // nån (...) [eller sådär]
06 M: [aha] de
07 va olycklit för att de gick ju hastigt igår // men de kan ju inte vara
08 konstigheter i princip ni // **skickar dom räkning** istället
09 G: ja de gör vi aldrig // de finns ju fakturera+
10 M: (de va egendomlit) varför gör ni inte de då
11 G: nå de gö+ vi har den policyn att vi bara fakturerar kända gäster (GSLC)

Exempel 15 visar att verb ur betydelsegruppen transport kan konstrueras med dubbelt objekt då pragmatiska skäl för ett sådant val föreligger. Eftersom mottagaren i de allra flesta fall bidrar med rematisk information är detta emellertid sällsynt.

I fråga om denna verbgrupp kan man inte utgående från mitt material finna några skillnader mellan användningen i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet vad gäller konstruktionsvalet. Konstruktionen med objekt och adverbial dominerar klart. Däremot kan man notera att finlandssvenska talare också vid dessa verb kan välja ordföljdsmonster som är främmande för standardsvenskan. I det finlandssvenska materialet realiserar verbet *hämta* som nämnt några gånger med *åt*-fraser som kan tolkas som mottagare. Verbet kan då ha betydelsen 'ha med sig något till någon'. Dessa *åt*-fraser kan stå före objektet precis såsom mottagare vid verb som uttrycker ägobyte kan.

- (16) ja ska **hämta åt dej assiett (.)** sitt ner nu (Svestra)

2.4 Påverkan

Konstruktion med dubbelt objekt förekommer också enligt SAG (del 3 s. 316) vid verb som beskriver påverkan. Det indirekta objektet, som semantiskt kan vara upplevare, gynnad eller missgynnad förorsakas något, vanligen en aktion. De verb som nämns i SAG är *bereda*, *förorsaka*, *inge*, *tillfoga*, *åsamka*. Dessa verb konstrueras alla bitransitivt. Vidare påpekas (s. 299) att verb där det indirekta objektet har rollen som påverkad inte kan konstrueras med objekt och adverbial.

De bitransitiva verb som nämns i SAG förekommer inte alls i mitt material, varken i det finlandssvenska materialet eller i GSLC. De enda strukturer som beskriver påverkan i det finlandssvenska samtalsmaterialet är *göra ngt åt ngn*.

Strukturen *göra ngt åt ngn* förekommer med tre belägg. Av beläggen framgår att objektet utgörs av någon typ av handling och att mottagaren är en upplevare eller missgynnad. Verbet *göra* används alltså i en betydelse som påminner om den de bitransitiva verb som i SAG tas upp under gruppen påverkan har. Syntaktiskt skiljer sig strukturen emellertid genom att mottagaren realiserar som adverbial. Den handling objektet refererar till preciseras aldrig i beläggen utan antyds, negeras eller efterfrågas endast. I samtliga belägg utgörs objekten av indefinita pronomen.

- (17a) nå: alltså ja ha nu hört så grymma storn va di här somalierna **ha gjort åt flickor** å å de ena å de andra (HUSA)
- (17b) G: å (.) de e nu sådär att de e ett hatobjekt int ha int har nån rysse nånsin **gjort någå åt mej** men no e de lite sådär att int
E: **nå**
G: tycker ja hemst om ryssar å sådär men att (HUSA)
- (17c) D: ja tar int alldeles milt å slår dej hit i de här område
B: vafför (.) va ha ja gjort (.) **va ha ja nånsin gjort åt dej** (Svestra)

Strukturen används i beläggen för att förklara en attityd eller handling som just aktualiserats. I exempel 17a har talaren berättat att hon har fördomar mot somalier och intervjuaren ber henne utreda saken närmare. I exempel 17b har intervjuaren och två gymnastiker kommit in på ryssar. Gymnastikerna har nämnt att det talas illa om dem, varpå intervjuaren direkt ställt frågan om ryssarna är ett gammalt hatobjekt. I det tredje exemplet (17c), hämtat ur ett rollspelsamtal, har spelare D slagit till spelare B, vilket gör att B vill veta vad han gjort för att förtjäna denna behandling. Informationsfokus ligger i samtliga fall på vad som gjorts. I a-exemplet utgör adverbialen *åt flickor* en viktig del av den tematiska informationen, medan mottagaren i de andra beläggen klart är obetonade tematiska led. Detta blir särskilt tydligt i exempel 17c där ju objektet efterfrågas.

En struktur av denna typ finns inte i *Svenskt språkbruk* eller i *NEO*, inte heller som bitransitiv. En sökning i konkordansen i GSLC på *gör, gjorde och gjort* med sammanlagt 697 träffar ger inte ett enda belägg på strukturen. I a-exemplet där mottagaren är tematisk motsvaras strukturen närmast av *göra med* i sverigesvenskan. I en sådan struktur skulle *flickorna* knappast uppfattas som missgynnade mottagare utan snarast som föremål. I de andra

fallen skulle antagligen struktur med dubbelt objekt användas i sverigesvenskan.

I finskan kan emellertid verb som normalt beskriver produktion användas i konstruktion med objekt och adverbial för att beskriva påverkan (Leino J. 2001:226). Leino ser detta som en metaforisk utvidgning av verbets betydelse i enlighet med Lakoff och Johnson (1980). En förorsakad situation kan ses som ett förfärdigt föremål. De finska exempel Leino ger är alla hämtade ur *Biblia* 1642 och innehåller verbet *tehdä* 'göra' kombinerat med en allativ som refererar till person. Objekten beskriver negativa handlingar som mycket ont, våld och harm. Användningen i exemplen 17a–c ovan kan tänkas ha stöd i finskan där verbet *tehdä* alltså kan användas för att beskriva påverkan på en person. Att mottagaren i de finlandssvenska beläggen utgörs av en prepositionsfras trots att den inte är tematisk kan också bero på allativ- en i finskan.

Ibland saknas en svensk motsvarighet till användningen av verbet *tehdä* + allativ för att beskriva påverkan. De bibelcitater som ges av Leino motsvaras i två fall av tre av andra strukturer i den svenska bibelöversättningen. Verbet *göra* förekommer endast i följande vers: *Smeden Alexandros har gjort mig mycket ont. Herren skall vedergälla honom efter hans gärningar* (2 Tim. 4:14). *Göra* kan med andra ord användas även i svenskan för att uttrycka påverkan, men konstrueras då med dubbelt objekt. Detta är något som redan påpekats av Bergroth (1917 § 246). Han påpekar att man i Svenskfinland påträffar konstruktionen *göra illa (gott, skada) åt någon* medan uttrycket i högsvenskan är *göra någon illa (gott o.s.v.)*.

2.5 Kommunikation

Vid verb som beskriver kommunikation mellan människor kan ibland både budskapet och mottagaren av budskapet ges ett språkligt uttryck. Vid vissa verb såsom *berätta*⁷, *beskriva*, *förklara*, *ropa* och *skriva* måste mottagaren alltid realiserar som adverbial, medan mottagarrollen vid andra verb såsom *instruera*, *förbjuda*, *lära*, *svara*, *undervisa*⁸, *uppmana* och *övertala* alltid realiserar som objekt enligt *NEO* och *Svenskt språkbruk*. Det finns ytter-

⁷ Vid verbet *berätta* kan mottagaren marginellt realiserar med dubbelt objekt i svenskan i dag.

⁸ Även om föremålet vid verben *instruera* och *undervisa* normalt inte realiserar som objekt utan som adverbial (*instruera ngn i ngt* och *undervisa ngn i ngt*) förekommer verben i mitt finlandssvenska material med ett belägg var med dubbelt objekt. Föremålet utgörs i båda fallen av sater: *han instruerar dem att di e ungefär fem minuters (.) startinlägg* (Svestra) och *undervisa sina läsare vilka åsikter di ska HA i olika frågor* (SAM).

ligare en grupp av verb, bland annat *meddela*, *rekommendera*, *säga* och *visa*, där mottagaren antingen kan realiseras som objekt eller adverbial.

Samtliga av de ovan nämnda verben förekommer i mitt finlandssvenska material med uttryckt mottagare. I analysen betraktar jag enbart de två senare grupperna där konstruktion med dubbelt objekt är möjlig. I nedanstående tabeller saknas verbet *säga* eftersom jag inte haft tillgång till annat än transkriptioner av samtalen i GSLC. Jag är inte kapabel att utifrån transkriptionerna avgöra om verbet följs av partikel eller preposition och vill därför inte göra beräkningar på beläggen.

Tabell 6. Finlandssvenska belägg på verb som beskriver kommunikation

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras	för-fras
Förbjuda	2			
Instruera	1			
Lära	107			
Meddela	2	1	1	
Rekommendera			3	
Svara			1	
Undervisa	1			
Visa	2	1	5	1
Övertala	2			
Totalt	117	2	10	1

Tabell 7. Sverigesvenska belägg på verb som beskriver kommunikation

Mottagare	objekt	till-fras	åt-fras	för-fras
Förbjuda	1			
Instruera				
Lära	170			
Meddela	3			
Rekommendera	10			2
Svara	5			
Undervisa				
Visa	21			2
Övertala	4			
Totalt	214			4

När det gäller de verb som enligt *NEO* och *Svenskt språkbruk* realiserar mottagaren som objekt, *förbjuda*, *instruera*, *lära*, *svara*, *uppmana* och *övertala* finner man att mottagaren med ett undantag konstrueras som objekt även i de finlandssvenska samtalen. Beläggen är emellertid ytterst få, ett eller två per verb förutom för verbet *lära* som förekommer med 107 belägg

varav 95 med reflexiv struktur (*lära sig ngt*). Undantaget med prepositionsfraser utgörs av verbet *svara* som förekommer med *åt*-fras i ett belägg.⁹ Exempel 18 är hämtat ur ett ungdomssamtal som äger rum på ett konfermandläger.

(18)

- 01 Ira: Camilla undra: va vi hoitar [ropar] me stora bokstäver
 02 Jocke: @HA-[HA:@
 03 Sebastian: [(ohb) vi hoitar int [(ohb)
 04 Jocke:]>som om vi sku berätta åt henne<
 05 Sebastian: (skratt)
 06 Ira: ja svarar åt henne senare i natt (Svestra)

Ira har fått motta ett textmeddelande. På rad 1 berättar hon att Camilla ställt en fråga i meddelandet. På rad 6 konstaterar hon att hon skall svara senare. Något objekt ingår inte i yttrandet på rad 6 eftersom det av sammanhanget framgår vad Ira skall svara på. *Åt henne* kan inte i denna kontext tolkas som beneficent. Som framgår av rad 4 handlar det om vad Ira ska *berätta åt* 'för' Camilla, inte om att svara någon annan i Camillas ställe.

Det finns inte många belägg där mottagaren realiseras vid verbet *svara* i GSLC, endast 5 av 253 träffar. I dessa belägg realiseras mottagaren i samtliga fall som objekt.

Analysen antyder att finlandssvenska talare i allmänhet realiserar mottagaren som objekt vid verb som enligt standardsvenskt mönster bara har denna konstruktionsmöjlighet. Samtidigt är det värt att notera att prepositionen *åt* kan förekomma också vid verb av denna typ. Eftersom beläggen med undantag för verbet *lära* är få är det svårt att dra några slutsatser.

Jag ska nu behandla sådana verb inom kategorin kommunikation som kan realiseras antingen med dubbelt objekt eller med objekt och adverbial. Det vanligaste verbet i denna grupp är *säga* med 59 belägg med uttryckt mottagare i mitt finlandssvenska material.

Sökningar i GSLC visar att verbet *säga* konstrueras med dubbelt objekt framför allt i närmast fasta fraser av typen *jag vill/ska säga dig en sak/något, ha något att säga någon* och som emfatisk markör: *Då // ska ja säga dej känner man sig liten*. I överförd betydelse 'ge någon någon typ av association' används verbet också med dubbelt objekt: *säger dej ordet ingenting*. Förutom i dessa mer eller mindre lexikaliserade användningar förekommer det i korpusen belägg med bitransitiv struktur i predikotexter med bibelcitat, t.ex. *allt som jag har sagt er*, och ytterligare några enstaka belägg: *låt oss säga ulrika att ...*

⁹ Vid naturlig observation har jag kunnat konstatera att också *lära* kan struktureras med *åt*-fraser av finlandssvenska talare. Strukturen finns emellertid inte belagd i mitt material.

Det finlandssvenska materialet ger tre belägg på *säga* med dubbelt objekt. Exempel 19 är hämtat ur ett möte i vilket akademiskt utbildade personer deltar. Ordningföljden mellan det direkta och indirekta objektet är i detta fall given eftersom det direkta objektet utgörs av pronomenet *vad* som inleder en relativ bisats. Det indirekta objektet är tematiskt och strukturen med dubbelt objekt kan därmed anses vara motiverad.

- (19) nu ha ja glömt **va** ja **sa henne** men hon va allde's nöjd me va ja sa (.)
(Svestra)

I det finlandssvenska materialet realiseras mottagaren vid verbet *säga* för övrigt i princip alltid som adverbial. Analysen av det sverigesvenska materialet kompliceras av att det de facto rör sig om två olika verb: *säga* som kan realisera mottagaren som prepositionsfras och partikelverb *säga till* vid vilket mottagaren realiseras som objekt. Vid partikelverb *säga till* får man alltså ofta en struktur med dubbelt objekt i det sverigesvenska materialet.

- (20) ja **sa till polisen att** inte säga de (GSLC)

I en finlandssvensk kontext skulle motsvarande yttrande sannolikt innehålla en obetonad preposition och strukturen vara adverbial följt av objekt. När objektet är en sats placeras mottagaren, även som adverbial, framför objektet. Tyngdfaktorn inverkar med andra ord på den inbördes ordningföljden mellan mottagaren och föremålet i detta fall. Det satsformade objektet ger samtidigt oftast den viktigaste informationen i yttrandet, medan mottagaren ofta utgörs av ett obetonat pronomen såsom i exempel 21.

- (21) Jenny: emellanåt så man (.) liksom så (.) på riktigt vill **säja åt henne att**
hej att nu ta: vi de här på nytt ja fö'sto: int *faktist* lik[som (.) ett
ord av de (Svestra)

Mottagaren realiseras i exempel 21 som *åt*-fras, vilket är det vanligaste i det finlandssvenska materialet (47 belägg mot 9 med *till*-fras). *Åt* förekommer också i några belägg i GSLC vid verbet *säga*. Men precis som med prepositionen *till* handlar det vanligen om partiklar.

- (22) han hade sagt **åt holmström att e de för att ni ska ta över komponenterna**
som ni va heter e (.) kör den här underhållsstyrningsgruppen (GSLC)

En närmare undersökning av kombinationen *säga åt* i sverigesvenskt och finlandssvenskt skriftspråk har gjorts av Martola (2005). Hon har funnit att *säga åt* ofta används som partikelverb vid tillrättavisningar och uppmaningar i sverigesvenskan medan objektet i finlandssvenskan oftast är ett

neutralt påstående. Vid verbet *säga* får vi alltså ofta en skillnad mellan strukturerna i sverigesvenskan (partikelverb + objekt + satsformat objekt) och den i finlandssvenskan (verb + adverbial + satsformat objekt) även om strukturerna i skrift kan se identiska ut. I denna uppsats har jag ingen möjlighet att närmare fördjupa mig i denna problematik. Läsaren hänvisas till Martola (2005).

När objektet till verbet *säga* utgörs av en nominalfras och mottagaren realiseras som adverbial står detta efter objektet både i det sverigesvenska och finlandssvenska materialet. Föremålet kan utgöras av ett obetonat pronomen, vilket oftast innebär att det är mottagaren som står för den nya informationen (ex. 23a). Mottagaren realiseras emellertid inte bara som adverbial i situationer där föremålet är anaforiskt eller utelämnas. Särskilt då föremålet utgörs av en interjektion eller hälsning kan predikatet som helhet anses utgöra remat i satsen. I exemplen 23 b–c betonas inte bara tacket och hälsningen utan också till vem det eller den riktas.

- (23a) å kom i håg att allti **säja de** [när ni ska ha era möten] **åt**
Nanna (.) fö: hon ändrar i di hä: brevena som går runt å sånt
hänt (SAM)
- (23b) vi **säger hej å ett STORT tack till våra spanare de vill säja**
jonas gardell (GSLC)
- (23c) dom **säger gomorrön till varandra** (GSLC)

Verbet *säga* används i dessa fall på samma sätt i mitt finlandssvenska material som i det sverigesvenska förutom att prepositionen som nämnt oftast är *åt* och mer sällan *till*. De nio *till*-fraser som kombineras med verbet *säga* i mitt finlandssvenska material kan förekomma med satsformat objekt, med anaforiskt objekt och med hälsningsfraser eller interjektion. Man kan emellertid notera att samtliga belägg är hämtade ur mer formella samtal: politiska samtal, predikningar, möten och radiosamtal. Endast ett av beläggen är hämtat ur ett informellt ungdomssamtal där ungdomarna sitter och fyller i en slangenkät.

Analysen ovan visar att verbet *säga* i det finlandssvenska materialet vanligen struktureras med objekt och adverbial. En mottagare kan även som adverbial placeras före föremålet om detta utgörs av ett tungt led. Verbet kan i enstaka fall förekomma i struktur med dubbelt objekt. Också i det sverigesvenska materialet verkar bitransitiv konstruktion framför allt användas i mer eller mindre lexikaliserade fraser. Bitransitiv konstruktion förekommer också vid partikelverben *säga till* och *säga åt* som ofta används då det direkta objektet är satsformat. När mottagaren realiseras som adverbial vid verbet *säga* placeras den efter objektet.

En mottagare som realiseras som adverbial vid verbet *säga* behöver emellertid inte nödvändigtvis vara tematisk. Genom att yttrandet i följande belägg har formen av en fråga framgår det tydligt att remat utgörs av föremålet, alltså vad som ska sägas, medan mottagaren som realiseras som adverbial är tematisk information. Av samtalet har framgått att den tilltalade, som befinner sig i Österrike på semesterresa, ska ringa hem till sina föräldrar.

(24) *nä va ska ru säga ti rom* (GSLC)

I exempel 24 handlar det om vilken information den tilltalade väljer att överföra till sina föräldrar. Betydelsen är inte riktigt den samma som då man *säger någon en sak* och ger denna person någon entydig upplysning. Konstruktionsvalet vid verbet *säga* är med andra ord komplicerat och påverkas inte bara av informationsstrukturen och tyngd utan också av betydelsefaktorer. Det verkar finnas betydelskillnader mellan konstruktionerna som kan bidra till att den ena konstruktionen är mer lämplig än den andra i en viss kontext.

Till gruppen av verb som tillåter alternativa konstruktioner hör också *visa*, *meddela* och *rekommendera*. Vid de tre verben kan man notera en tydlig skillnad mellan hur mottagaren realiseras i de finlandssvenska samtalen och i GSLC. I de finlandssvenska samtalen realiseras mottagaren i de flesta belägg (12 av 16) som adverbial, medan mottagaren i de sverigesvenska beläggen med få undantag (4 av 38) realiseras som objekt. Vid verben *rekommendera* och *visa* är mönstret i de sverigesvenska beläggen klart. Då föremålet står för den viktigaste tematiska informationen, vilket det gör i de allra flesta fall, konstrueras verben med dubbelt objekt. Mottagaren kan i dessa fall utgöras av såväl personliga pronomen som fylligare nominalfraser. Då mottagaren är tematisk realiseras den däremot som adverbial. Skillnaden kan man se i exemplen 25 och 26.

(25a) *vi tycker nog å vill gärna rekommendera våra användare att använda då den hä typen av generellt paket* (GSLC)

(25b) *dom skulle tydligen se över å byta sitt ekonomisystem // (hh) de va inge dom rekommendera för oss då nä vi var på kullerstens* (GSLC)

(26a) *... för då tänkte vi att då tar vi vägen upp till mellanstad först så får vi visa juhas fru var han hade bott å lekt som barn* (GSLC)

(26b) *nä MEN // infallsvinkeln va här att vi ville/ visa hatt för/ adb-kontoret å så skulle vi vända på de hela den historien de va liksom min infallsvinkel å* (GSLC)

I a-exemplen är mottagarna tematiska eller underförstådda. I exempel 25a kan användarna av programvaran som företaget säljer anses vara underförstådda. I exempel 26a är Juhas fru tematisk. Man har strax innan ett par gånger nämnt att Juha och hans fru kom på besök under sommaren. I b-exemplen är däremot mottagaren tematisk. I exempel 25b handlar det om att systemet inte kan rekommenderas för talarens firma. Exempel 26b ingår i en längre diskussion om hur man ska marknadsföra ett dataprogram *hatt*. Man har bland annat diskuterat *hattprojektet* och *hattgruppen*. Vem man visar programmet för är däremot av centralt intresse i sammanhanget.

Meddela ger sammanlagt sju träffar i GSLC. Mottagaren ges ett språkligt uttryck i tre av dessa belägg, varje gång som objekt. Det bör påpekas att mottagaren trots att den realiseras som objekt i samtliga belägg är tematisk. Ett av beläggen ges nedan.

(27) *om man kommer me såna hä upplysningar på bandet tror du att dom söker reda på vem man e // å / å meddelar polisen de kanske så ha dom ju faktist bevis* (GSLC)

Beläggen med uttryckt mottagare vid verbet *meddela* i GSLC är så få att man inte kan dra några slutsatser av dem. Jag har därför studerat verbet i infinitiv i skriftspråkskorpusen SvD00. Bland sammanlagt 144 belägg finner man 33 med uttryckt mottagare. I de flesta av dessa belägg realiseras mottagaren som objekt. Föremålet har i vissa fall utelämnats då det av kontexten framgår vad som meddelas (speciellt i frasen *utan att meddela X*). Då föremålet inte ges ett språkligt uttryck bidrar mottagaren med tematisk information. I annat fall gäller även här vanligen att det vid konstruktion med dubbelt objekt är föremålet som bidrar med den viktigaste tematiska informationen: *Käre vän, jag har det stora nöjet att meddela er att ni befordrats till förvaltare*. Det är emellertid inte heller ovanligt att remat utgörs av predikatet som helhet eller av mottagaren trots att denna roll realiseras som objekt. I exempel 28 är både informationen vem och vad Hasse Bergh meddelat viktiga. Att föremålet ofta, såsom i exempel 28, utgörs av en sats kan bidra till att konstruktion med dubbelt objekt väljs av tyngdskäl.

(28) *... Hasse Bergh, som i går lät meddela GIF Sundsvall att han stannar i Solnalaget.* (SvD00)

Mottagaren kan också realiseras som *till*-fras. Denna struktur är emellertid relativt ovanlig med 3 belägg av 33. I dessa tre fall är mottagaren tematisk medan föremålet är tematiskt: *Den som inte vill ha denna reklam måste själv meddela detta till varje enskilt företag*.

Meddela är med andra ord ett verb som i sverigesvenskan tenderar att konstrueras bitransitivt. Av beläggen i GSLC att döma är tendensen så stark att man tydligen i likhet med de verb som alltid konstrueras bitransitivt såsom t.ex. *förbjuda*, *lära* och *svara* tar dubbelt objekt också då mottagaren är tematisk.

I finlandssvenskt skriftspråk är tendensen vid verbet *meddela* densamma som i sverigesvenskan. Hbl-99 ger 151 belägg på infinitiven *meddela*. Mottagaren ges ett språkligt uttryck i 39 av beläggen. I de flesta fall realiseras mottagaren som objekt såsom i det sverigesvenska materialet, men två belägg med *till*-fras, ett med *för*-fras¹⁰ och ett med *åt*-fras förekommer. Beläggen med *till*-fras påminner om de i SvD00, medan belägget med *åt*-fras följer ett annat mönster. Man kan notera att den viktigaste nya informationen är vad som meddelas och att *åt*-frasen står före objektet, som utgörs av en *att*-sats. Mönstret påminner om det vid verbet *säga*.

- (29) Om man inte har tid skall man **meddela åt personalen att** man inte kan vänta och att man lämnar restaurangen. (Hbl-99)

Det finlandssvenska talspråksmaterialet innehåller fyra belägg på verbet *meddela*. I två av beläggen står verbet i passiv med mottagaren som subjekt. I de två andra realiseras verbet med objekt och adverbial. I exempel 30 berättar talaren om sin syster som vrickat foten så illa på flygplatsen i Barcelona att hon kördes ombord på planet till Zürich i rullstol.

- (30) Monika: hade ringt då #el- eller **meddela# dit ti Zürich att** di ska ta henne me (.hh) r*i rullstol* (SAM)

Mottagarna av meddelandet i exemplet är markpersonalen på flygplatsen i Zürich. I utdraget realiseras mottagaren som adverbial med tydlig mål-angivelse, vilket antyds av adverbial *dit* som föregår *ti Zürich*. Verbet realiseras alltså inte i den bitransitiva konstruktionen utan i konstruktionen med objekt och adverbial med betoning på att något flyttas från en plats till en annan. Att mottagaren i exemplet utgörs av ett geografiskt namn, även om det metonymiskt används för personalen på platsen, kan ha bidragit till valet av konstruktion. Innehållet i meddelandet kan ses som centralare än mottagaren av det. Denna uppfattning stöds av ordföljden även om tyngdefaktorn är viktig i detta belägg. I det andra exemplet med prepositionsfras är mottagaren tematisk.

¹⁰ ...*presidentens roll inskränker sig till att för riksdagen meddela vilken statsministerkandidat riksdagsgrupperna förhandlat sig fram till*. Prepositionsvalet kan säkert ses som en tillfällig lapsus från skribentens sida. I detta fall anser jag att hela verbfrasen är tematisk. Presidentens uppgift definieras både av till vem och vad han ska meddela.

I de tre finlandssvenska beläggen på *rekommendera* realiseras mottagaren som *åt*-fras. *Åt*-fras används oberoende av om mottagaren är tematisk eller inte. Återigen kan ordningsföljden mellan objektet och adverbial *visa* om talaren ser föremålet eller mottagaren som centralare ur informations-synpunkt. I exempel 31 är det den tilltalade som också varit mottagaren av rekommendationen. Den viktigaste tematiska informationen utgörs av strumpmärket som talaren har goda erfarenheter av.

- (31) du fråga av mej Asta en gång va ja använder för strumpbyxor å ja **rekommendera åt dej (0.7) Vogues** (SAM)

Vid verbet *visa* realiseras mottagaren i det finlandssvenska materialet från södra Finland alltid som prepositionsfras, vanligen med *åt*, men även *för* och *till* förekommer en gång var. Ibland kan användningen av prepositionsfras fungera enligt samma mönster som i de sverigesvenska beläggen. Då föremålet är underförstått eller utgörs av ett obetonat pronomen och mottagaren är tematisk är det motiverat att realisera mottagaren som prepositionsfras. Det finlandssvenska materialet innehåller emellertid också belägg där mottagaren realiseras som prepositionsfras trots att den inte är tematisk. I följande utdrag ur ett föreningsmöte är det tal om affischer som skall hängas upp. Eli är ny i föreningen och vet därför inte hurdana affischer föreningen tidigare använt sig av. Informationsfokus ligger på vad som visas. Trots att mottagaren utgörs av ett personligt pronomen och inte betonas har talaren valt att realisera rollen som adverbial. Adverbial *har* placerats före objektet som utgörs av ett tyngre led.

- (32) Regina: (.hh) ja: alltså Nanna kan säkert **visa åt dig di här tiksempel dedär globala semi** (.) hu de såg ut dendär uppställ hu uppställningen va på didär plakuna (SAM)

Till skillnad från sverigesvenskan där *visa* klart är ett bitransitivt verb tenderar alltså verbet i södra Finland att realiseras med objekt och adverbial. Även om det österbottniska materialet är litet ger de två belägg på *visa* som förekommer där anledning att anta att användningen av verbet i Österbotten följer samma mönster som i sverigesvenskan. I bägge exemplen står verbet nämligen med dubbelt objekt: *ja ska snabbt visa dej va* (avbryts) och *fara å vis dom farmors å farfars* (ställe). Verbet *visa* ger med andra ord anledning att anta att användningen av traditionellt bitransitiva verb kan se annorlunda ut i Österbotten än i södra Finland. Eftersom det österbottniska materialet är så litet är resultaten otillförlitliga.

Sammanfattningsvis kan konstateras att sådana verb inom gruppen kommunikation som obligatoriskt realiseras mottagaren som objekt eller obliga-

toriskt som adverbial i stort sett struktureras lika av de sverigesvenska och finlandssvenska talarna. Smärre undantag kan dock förekomma så att mottagaren i det finlandssvenska materialet kan realiseras som adverbial trots att standardsvenskan obligatoriskt har dubbelt objekt. Vid verb där båda konstruktionerna är möjliga kan man notera att struktur med objekt och adverbial dominerar i det finlandssvenska materialet i motsats till det sverigesvenska där dubbelt objekt är vanligast.

2.6 Produktion

Verb som i första hand beskriver produktion och tar resultativa objekt såsom *bygga* och *sy* kan ibland konstrueras med dubbelt objekt. Konstruktionen kommer då semantiskt att medföra att subjektet producerar objektet i avsikt att ge det till mottagaren. Enligt SAG (del 3 s. 317) kan konstruktion med dubbelt objekt användas vid denna typ av verb framför allt när det indirekta objektet är reflexivt, men också när det är ett definit obetonat pronomen. Mer fylliga nominalfraser konstrueras inte gärna som indirekt objekt. Det konstateras vidare att det direkta objektet nästan alltid är en indefinit nominalfras.

När mottagaren eller den gynnade vid dessa verb konstrueras som adverbial kan den ofta snarast ses som ett fritt adverbial i satsen. Den anger då till förmån för vem handlingen utförs. I verbets semantiska ram ingår inte automatiskt uppfattningen att objektet skall överlämnas eller överföras till någon (jfr Leino J. 2001:247 ff.). Det som produceras kan, såsom Leino J. (2001:223 f.) påpekat, vara av två slag: dels något som inte existerar förrän den verksamhet som verbet beskriver ägt rum (*bygga*, *dona* ('göra'), *göra* och *skapa* i mitt finlandssvenska material), dels något som måste prepareras innan det ges till mottagaren (*göra*, *laga*, *skala* och *skära* i mitt finlandssvenska material). I detta avsnitt gör jag ingen jämförelse med det sverigesvenska materialet. De verb som förekommer i mitt finlandssvenska material ger inte motsvarande strukturer i GSLC.

När strukturen beskriver något som prepareras innan det ges till mottagaren förefaller det ofta vara naturligt att se *åt*-frasen som ett fritt adverbial. Det kan bero på att det inte går att urskilja något egentligt ägobyte. I exempel 33 är det inte klart vems korvarna J grillar egentligen är. Det är i mindre utsträckning fråga om att någon får mottaga ett objekt än om att en handling utförs till förmån för någon annan. Vi kan notera att det I tackar för inte är korven utan för att J sköter grillningen för hennes del så hon kan ägna sig åt annan verksamhet.

- (33) J: ja gör du[o (-)korv åt oss
I: oj tack då kan ja skriva mejl (Svestra)

När objektet anger något som inte existerar förrän handlingen verbet beskriver ägt rum kan konstruktion med dubbelt objekt förekomma även om en sådan struktur är sällsynt i mitt finlandssvenska material. Det rör sig enbart om tre idiomatiska uttryck av typen *kan du göra mej en tjänst* och *skapa sej en egen bild av något*.

Strukturerna med objekt och adverbial är inte heller många (sammanlagt 6). Man kan emellertid notera att mottagaren kan vara ett obetonat pronomen också då den realiseras som adverbial. Innan talaren i exempel 34 yttrar repliken har hon frågat de andra ungdomarna vad de tror att hon glömt. Ingen har kommit på det rätta svaret och därför ger hon det själv.

- (34) ja glömde göra smör:gåsar åt mej (Svestra)

Även en starkt lexikaliserad struktur med dubbelt objekt som *skapa sig någonting* kan i mitt finlandssvenska material konstrueras med objekt och adverbial: *hej alltså lyckades ja skapa åt mej egen nirvana* (Svestra). Precis som i exemplen 6a-d har ett reflexivt pronomen realiserats som *åt*-fras. Exemplet visar än en gång att *åt*-fraser åtminstone tillfälligtvis kan förekomma också vid verb som enligt standardspråkets normer enbart borde kunna konstrueras med dubbelt objekt.

För det finlandssvenska materialets del visar analysen att strukturer med dubbelt objekt vid verb som beskriver produktion framför allt förekommer i mer eller mindre lexikaliserade fraser medan strukturer med objekt och adverbial verkar användas i övriga fall, också då mottagaren utgörs av ett reflexivt pronomen.

3. Sammanfattning av resultaten

I detta kapitel sammanfattar jag de iakttagelser jag kunnat göra om konstruktions- och prepositionsvalen i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet.

3.1 Strukturmönstren i de två delmaterialen

Jag inleder kapitlet med att sammanfatta mina iakttagelser av de strukturmönster som förekommer i de finlandssvenska och sverigesvenska delmaterialen. Det bör än en gång påpekas att GSLC-korpusen omfattar drygt

171 h inspelade samtal medan det finlandssvenska materialet endast består av drygt 40 h. Samtidigt vill jag också påpeka att vissa av verben förekommer med endast ett eller två belägg i materialen och att jag enbart har diskuterat de strukturer jag funnit i mitt material. Det betyder att andra strukturer kan förekomma i andra sammanhang såväl hos finlandssvenska som sverigesvenska talare.

Ur tabellerna 1–7 framträder en klar skillnad mellan användningen av verben i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet. Antalet verb som enbart förekommer i strukturer med dubbelt objekt är större i det sverigesvenska materialet än i det finlandssvenska (10 olika verb i det sverigesvenska materialet mot 7 i det finlandssvenska). Det motsatta gäller för verb som enbart struktureras med objekt och adverbial (12 i det finlandssvenska materialet och 2 i det sverigesvenska).

I det sverigesvenska materialet används den bitransitiva konstruktionen mest vid sådana verb som beskriver tänkt ägobyte och kommunikation. Det handlar alltså om verb som inte beskriver ett konkret skeende där ett föremål byter ägare. I ett sådant sammanhang är den viktigaste informationen ofta det verbala budskap eller det löfte som ges medan själva överföringen betonas mindre. Vid ett verb som beskriver transport såsom *skicka* är förhållandet däremot det motsatta. Vid ett sådant verb är överföringen av föremålet central och mottagaren framställs som målet för denna överföring. Mottagaren är vanligen tematisk och realiseras som adverbial.

I huvudsak tenderar de flesta verb inom grupperna tänkt ägobyte, kommunikation och transport att realiseras på samma sätt i det finlandssvenska materialet som i det sverigesvenska. Mottagaren vid verb som beskriver transport realiseras vanligen som adverbial, medan den vid verb som beskriver tänkt ägobyte och kommunikation ofta realiseras som objekt. Vid många av verben som beskriver kommunikation föreligger inget konstruktionsval genom att mottagaren obligatoriskt realiseras som objekt enligt standardspråkets normer. I undantagsfall kan en finlandssvensk talare även vid ett sådant verb använda konstruktion med objekt och adverbial (*svara*). Vid sådana verb ur gruppen kommunikation som kan förekomma i båda konstruktionerna skiljer sig användningen i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet. Vid t.ex. verben *rekommendera* och *visa* dominerar strukturer med objekt och adverbial i det finlandssvenska materialet till skillnad från det sverigesvenska där mottagaren vanligen realiseras som objekt.

Störst är skillnaderna vid verb som beskriver ägobyte. I det finlandssvenska materialet är *åt*-fraser vanligast medan strukturer med dubbelt objekt endast förekommer vid verben *skaffa* och *tillställa* och vid *betala* när föremålet inte realiserats. I det sverigesvenska materialet används däremot

strukturer med dubbelt objekt i situationer där mottagaren antingen är tematisk eller utgör bakgrundsinformation, även om strukturer med objekt och adverbial är vanliga vid verb från denna grupp också i det sverigesvenska materialet.

3.2 Valet av preposition

Genomgången av de olika verben i kapitel 2 har visat att mottagaren oftare uttrycks med prepositionsfraser i det finlandssvenska materialet än i det sverigesvenska. Det har också framkommit att då mottagaren uttrycks med prepositionsfraser i mitt finlandssvenska och sverigesvenska material sker det inte alltid med samma preposition. Mottagaren kan vid de verb som behandlas i denna uppsats realiseras med *till*-, *åt*- och *för*-fraser. Av dessa fraser är *till*-frasen den vanligaste i det sverigesvenska materialet medan *åt*-fraserna dominerar i det finlandssvenska materialet.

Prepositionen *för* förekommer vid verben *rekommendera* och *visa* i det sverigesvenska materialet och vid verbet *visa* i det finlandssvenska materialet. Man kan konstatera att verben beskriver en kommunikativ handling där inget konkret överförs till mottagaren.

Till-fraserna är som nämnt de vanligaste i det sverigesvenska materialet. De förekommer vid verben *betala*, *ge*, *köpa*, *lämna*, *sälja*, *skicka*, *sända* och *säga*. Det rör sig med andra ord, förutom verbet *säga*, om verb som dels beskriver ägobyte, dels transport. Vid denna typ av verb kan man i konkreta fall tala om en regelrätt överföring av föremålet till mottagaren. *Säga* kan tänkas användas som en metaforisk extension av konkret överföring. Budskapet blir det föremål som överförs till mottagaren.

Användningen av *till*-fraser i det finlandssvenska materialet följer samma mönster som i det sverigesvenska. *Till*-fraser förekommer vid verben *betala*, *ge*, *hämta*, *köpa*, *meddela*, *skicka*, *säga* och *visa*, alltså vid verb som i konkreta fall beskriver överföring av ett föremål från givaren till mottagaren och därtill verb som genom metaforisk extension beskriver en kommunikativ process som en överföringsprocess. Verbet *visa* är något udda i sammanhanget. Verbet förekommer en gång med prepositionen *till* i mitt finlandssvenska material. Vanligen är det prepositionen *åt* som gäller och en gång *för*.

Så här långt kan vi konstatera att användningen av prepositionerna *för* och *till* för att realisera mottagaren inte i nämnvärd grad skiljer sig i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet. *För* används vid kommunikativa handlingar där budskapet riktas till mottagaren och *till* vid handlingar där det i prototypiska fall går att urskilja en konkret överföring av föremålet till

mottagaren. När det gäller prepositionen *åt* skiljer sig däremot användningen i det sverigesvenska materialet klart från användningen i det finlandssvenska.

Åt-fras förekommer bara vid två verb i det sverigesvenska materialet, nämligen *köpa* och *säga*.¹¹ I det finlandssvenska materialet dominerar däremot prepositionen *åt* som nämnt stort. Det innebär bland annat att *åt*-fraser används vid många fler verb än i det sverigesvenska materialet. Samtliga verb inom gruppen ägobyte, förutom *tillställa*, kan stå med *åt*-fras. För de flesta verben i denna grupp är detta dessutom det vanligaste alternativet. Undantag utgör verben *betala* och *skaffa* som vanligen realiseras med *till*-fras respektive dubbelt objekt. Också verb som beskriver tänkt ägobyte, transport, kommunikation, produktion och påverkan kan realiseras med *åt*-fras.

Att mottagaren kan realiseras med *åt*-fras vid så många olika verb har betydelse för konstruktionens produktivitet. Bybee (1985:132 ff) har nämligen påpekat att typfrekvens (*type frequency*) har större betydelse för produktiviten än antalet förekomster (*token frequency*). Hennes resonemang baserar sig på en undersökning utförd av Guillaume (1927) om användningen av de tre konjugationerna i friskan hos barn som håller på att tillägna sig språket. Undersökningen visade att den konjugation i vilken flest olika verb användes var den produktiva och inte den som numerärt gav flest belägg.

Eftersom konstruktion med mottagaren realiserad som *åt*-fras används vid flest olika verb i mitt finlandssvenska material (19 mot 16 för sådana som realiserar mottagaren som objekt¹²) betyder det att denna konstruktion med stor sannolikhet har en hög produktivitet. Det i sin tur betyder att allt fler verb antagligen kommer att användas i konstruktionen. Enligt min mening kan man få bekräftelse på att så verkligen är fallet om man beaktar bland annat exempel 6c, 6a och 18. I exemplen realiseras mottagaren som *åt*-fras vid reflexiva verb så som (*få sig, skaffa sig*) eller vid andra verb som i standardspråket alltid realiserar mottagaren som indirekt objekt (*svara*).

Åt-fraserna i det finlandssvenska materialet är inte bara frekventare än i det sverigesvenska materialet. De betar sig också syntaktiskt annorlunda än *till*-fraserna framför allt i det sverigesvenska men också i det finlandssvenska materialet. *Åt*-fraser kan nämligen beteckna tematiska mottagare i

¹¹ Att *åt* inte förekommer vid de andra verben i mitt sverigesvenska material betyder inte att en sådan struktur inte skulle kunna förekomma i sverigesvenskan. Martola (2007) har funnit belägg på såväl *erbjuda, skaffa* och *sälja* med *åt*-fras i sitt sverigesvenska skriftspråksmaterial.

¹² Verben som beskriver produktion har inte tagits med eftersom det ofta är svårt att avgöra om *åt*-fraserna anger mottagare eller benefaktiv.

det finlandssvenska materialet. Tematiska mottagare realiserade som *åt*-fraser behöver dessutom inte stå efter objektet utan kan placeras före det. När *till*-fraser används i det sverigesvenska materialet betonas vanligen överföringen av föremålet till mottagaren. Ofta bidrar hela verbfrasen eller mottagaren med rematisk information. På detta sätt verkar *till*-fraser vanligen användas också av de finlandssvenska talarna. Undantag påträffas dock i ungdomssamtalen där en tematisk mottagare i några exempel realiseras som *till*-fras, t.ex.: *vi ger pengar ti dom vi ger bostäder ti dom*. Det är också betydligt ovanligare att *till*-fraser placeras före objektet än *åt*-fraser. Mitt finlandssvenska material ger ett belägg där en *till*-fras står före objektet vid verbet *ge* och ett vid verbet *köpa*: *hon ha (.) givi ti Folkkultursarkive sån häna uppgifter å sån hänt* (SAM) och *ja köpte ti morsans bil aluvanteet* ('lättmetallfälgar') (Svestra). Den första *till*-frasen får närmast kontrastiv betoning genom att objektet som följer är tematiskt. I det senare fallet ger både *till*-frasen och objektet rematisk information, men objektet bidrar med det ur informationssynvinkel tyngre ledet. Det bör dock påpekas att *till*-frasen i det senare fallet inte betecknar mottagare utan snarast ändamålet med fälgarna.

4. Slutsatser

I denna artikel har det framkommit att bitransitiva verb oftare realiseras med objekt och adverbial i det finlandssvenska än i det sverigesvenska materialet. Kan denna skillnad kopplas till vilken vikt informationsstrukturen har vid valet av konstruktion i de båda materialen? I kapitel 1 konstaterades att informationsstrukturen spelar en avgörande roll vid konstruktionsvalet vid verbet *ge* i det sverigesvenska materialet, medan denna faktor i mindre utsträckning påverkar konstruktionsvalet i det finlandssvenska materialet. För de finlandssvenska talarna är det snarast föremålets art, konkret eller abstrakt, och talsituationen, informell eller formell, som styr konstruktionsvalet. Går samma mönster igen vid de verb som diskuteras i denna artikel så som jag antar i inledningen?

I fråga om konstruktionen med dubbelt objekt kan man konstatera att användningsmönstren är desamma som för verbet *ge*. När mottagaren realiserar som objekt är den en tematisk enhet både i det finlandssvenska och sverigesvenska materialet. Skillnaden mellan de två materialen ligger i att strukturer med dubbelt objekt är vanligare i det sverigesvenska materialet än i det finlandssvenska där tematiska mottagare ofta kan realiserar som *åt*-fraser.

Vad gäller konstruktionen med objekt och adverbial är situationen mer komplex än vid verbet *ge*. Det har tydligt framkommit att strukturer med objekt och adverbial dominerar vid många verb och att personliga pronomen kan realiseras i prepositionsfraser även om föremålet är en fylligare nominalfras också i det sverigesvenska materialet. Det förefaller klart att också andra faktorer än informationsstrukturen kan påverka konstruktionsvalet. Konstruktionsvalet verkar även påverkas av vilken aspekt av verb-skeendet som betonas. Om man betraktar verb som har en stark tendens att konstrueras med dubbelt objekt såsom *ge*, *bevilja*, *erbjuda*, *lära*, *meddela*, *skaffa* och *visa* kan man notera att överföringsaspekten inte är särskilt framträdande. I stället betonas den possessiva aspekten: någon får en gåva, ett löfte, kunskap, besked eller får se något. Vid verb som tenderar att realiseras med objekt och adverbial såsom *skicka* och *sälja* framträder däremot överföringsaspekten tydligt. Vid *skicka* finns det alltid ett spatialt avstånd mellan givaren och mottagaren. Inte heller är det alldeles klart att det som skickats verkligen når mottagaren. Att *sälja* tenderar att realisera mottagaren som adverbial kan ha att göra med att det inte är fråga om en givandeprocess i egentlig mening. Varan överförs till kunden/mottagaren men samtidigt måste kunden ge pengar till säljaren. Kommunikativa handlingar kan genom metaforisk extension betona antingen den possessiva relationen mellan mottagaren och budskapet, som vid verbet *meddela*, eller överföringen av budskapet till mottagaren, som vid verbet *säga*. Valet mellan konstruktion med dubbelt objekt och objekt och adverbial kan med andra ord förutom av informationsstrukturen vara beroende av vad i processen man vill betona.

I det sverigesvenska materialet realiseras som nämnt mottagaren vanligen som *till*-fras vid verb där en tydlig överföringsaspekt kan urskiljas. Vid andra verb såsom *betala*, *rekommendera* och *visa* kommer de två konstruktionerna att fungera som alternativ med olika tematiskt värde. Den bitransitiva konstruktionen används när mottagaren är tematisk eller utgör bakgrundsinformation i sammanhanget, medan konstruktionen med objekt och adverbial används då mottagaren är rematisk. Vid en tredje grupp av verb som obligatoriskt realiserar mottagaren som objekt beskrivs ingen direkt överföring. I ett sådant fall realiseras också en rematisk mottagare som objekt men får då kontrastiv betoning: *dom /.../ meddelar polisen de kanske*.

I det finlandssvenska materialet kan man precis som vid verbet *ge* notera att konstruktionen med objekt och adverbial har en vid användning, speciellt då adverbialet realiseras som *åt*-fras. Strukturer med *åt*-fraser kan användas både vid verb som betonar överföringsaspekten som *skicka* och vid sådana som inte gör det som *göra* och *svara*. Vidare har det vid analysen framgått att också en tematisk mottagare vid verb som *rekommendera* och *visa* ofta realiseras som *åt*-fraser.

Skillnaden mellan användningen i det finlandssvenska materialet och det sverigesvenska materialet ligger inte i den bitransitiva konstruktionen och konstruktionen med objekt och adverbial som sådana. Den bitransitiva konstruktionen förutsätter en tematisk mottagare i de båda varieteterna medan konstruktionen med objekt och adverbial är tematiskt neutral. Också i standardsvenskan kan en tematisk mottagare realiseras som adverbial: *Som tack för vad hon gjort testamenterade han sin förmögenhet till henne* (konstruerat exempel). Skillnaden ligger i det utrymme dessa konstruktioner ges, alltså vilka verb som realiseras i konstruktionerna och i vilka sammanhang. Särskilt då adverbialet realiseras som *åt*-fras i det finlandssvenska materialet kan konstruktionen med objekt och adverbial fylla flera olika funktioner. Den kan bland annat fungera som mänskligt mål vid en överföringsprocess (*hämta/skicka ngt åt ngn* och som dativisk mottagare (*erbjuda/rekommendera ngt åt ngn*). Man kan notera att skillnaderna mellan användningen i finlandssvenskan och sverigesvenskan framträder på en nivå där konstruktionen med objekt och adverbial kombineras med en specifik prepositionsfras, en *åt*-, *för*- eller *till*-fras. Man kan se att det ändå handlar om strukturella mönster och inte endast om valensramar för enskilda verb. Kombinationen AGENT + VERB + FÖREMÅL + ÅT-FRAS är ett produktivt mönster i finlandssvenskan i dag, framför allt i talspråket. Det är ett generellt mönster som kan användas för att beskriva ett skeende som leder till någon form av relation mellan ett föremål och en mottagare. Genom att mönstret är så generellt kan det fungera som alternativ både till den bitransitiva konstruktionen och i fall där adverbialet i konstruktionen med objekt och adverbial skulle ha realiserats med en annan prepositionsfras i standardsvenskan.

Material

Göteborg Spoken Language Corpus. Se <http://www.ling.gu.se/~leifg/tal>.

HUSA = Språk och attityder hos helsingforssvenska ungdomar, Forskningscentralen för de inhemska språken, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet & Utbildningsstyrelsen.

Politiska och religiösa tal, Carita Rosenberg-Wolff, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.

SAM = Svenska samtal i Helsingfors, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.

Språkbanken i Finland = Morfologiskt uppmärkt korpussamling vid CSC (Finnish IT center for science). Se <http://www.csc.fi/kielipankki/>.

Språkbanken. Se <http://spraakbanken.gu.se/konk/>.

Svenska Parole = Parole-korpusen vid Språkbanken, Göteborgs universitet. Excerptad via Språkbanken i Finland.

Svestra = Finlandssvenska samtal, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.

Litteratur

- Bergroth, Hugo, 1917: *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Häfte 2. Borgå: Holger Schildts förlag.
- Bybee, Joan L., 1985: *Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- van Belle, William & van Langendonck, Willy (eds.), 1996: *The Dative. Volume 1. Descriptive Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Davidse, Kristin, 1996: Functional dimensions of the dative in English. I: van Belle, William & van Langendonck, Willy (eds.), *The Dative. Volume 1. Descriptive Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 289–338.
- Erteschik-Shir, Nomi, 1979: Discourse constraints on dative movement. I: Givón, Talmy (ed.), *Syntax and Semantics 12. Discourse and Syntax*. New York et al.: Academic Press. S. 441–467.
- Falk, Cecilia, 1997: *Fornsvenska upplevarverb*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 49. Lund: Lund University Press.
- Givón, Talmy, 2001: *Syntax. Volume 1*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing co.
- Goldberg, Adele E., 1992: The inherent semantics of argument structure: The case of the English ditransitive construction. *Cognitive Linguistics* 3–1 (1992). S. 37–74.
- Goldberg, Adele E., 1995: *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele E., 2006: *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. Oxford New York: Oxford University Press.
- Guillaume, Paul, 1927: The Development of Formal Elements in the Child's Speech. I: Ferguson, Charles & Slobin, Dan (eds.), *Studies of Child Language Development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Hudson, Richard, 1992: So-called 'Double Objects' and Grammatical Relations. I: *Language* 68. S. 251–276.
- Khemiri, Jonas Hassen, 2006: *Monte core. En unik tiger*. Mån-pocket. Stockholm: Norstedts.
- Lakoff, George & Johnson, Mark, 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lambrecht, Knud, 1994: *Information Structure and Sentence Form. Topic, focus and the mental representation of discourse referents*. Cambridge et al.: Cambridge University Press.
- Lambrecht, Knud, 2004: On the interaction of information structure and formal structure in constructions: The case of French right-detached *comme-N*. I: Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola (eds.), *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 157–199.
- Langacker, Ronald, 1987: *Foundations of cognitive grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford CA: Stanford University Press.

- van Langendonck, Willy & van Belle, William (eds.), 1998: *The Dative. Volume 2. Theoretical and Contrastive Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Leino, Jaakko, 2001: Antamiskehyksen laajentumat. I: Leino, Pentti ym. (toim.), *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 67–103.
- Leino, Pentti, 2001: Konstruktioit. I: Leino Pentti, ym. (toim.), *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 402–455.
- Leino, Pentti ym. (toim.), 2001: *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martola, Nina, 2005: Vad säger man åt folk? Kombinationen *säga åt* i finlandssvenskan och sverigesvenskan. I: Byrman, Gunilla, Einarsson, Jan, Hammarbäck, Solveig, Lindgren, Maria & Stille, Per (utg.), *Svenskans beskrivning 27*. Växjö: Växjö University Press. S. 181–192.
- Martola, Nina, 2007: *Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv* (diss.). Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- NEO = *Nationalencyklopedins ordbok*, 2004. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Höganäs: Bra böcker.
- SAG = Telemann, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Svenska Akademien (Norstedts distr.). Stockholm: Svenska Akademien.
- Silén, Beatrice & Wide, Camilla, 2005: Bitransitiva strukturer och motsvarande uttryck med bundet adverbial i finlandssvenskan och sverigesvenskan. I: Nikula, Kristina, Lönnroth, Harry, Alanen, Kaisa & Johansson, Carl-Erik (red.), *Svenskan i Finland 8*. Nordistica Tamperensia A5. Tammerfors. S. 267–281.
- Silén, Beatrice, u.u.: Konstruktionsval vid verbet *ge* i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk. Utkommer i *Språk och stil*.
- Svensk ordbok. Tredje upplagan*, 1999. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Norstedts Ordbok.
- Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*, 2003. Stockholm: Norstedts Ordbok.

Abstract

Ditransitive verbs are used to describe a situation where an agent gives or extends a patient to a recipient. The recipient can be realized either as an indirect object or as an adverbial in Swedish. In my essay I focus on the choice of construction: When is the ditransitive construction (recipient realized as object) used and when is the transfer-caused-motion-construction (recipient realized as adverbial) used? Are the reasons for choosing either construction the same in Swedish spoken in Finland and in Sweden? I have written another essay about the usage of the verb *ge*, 'give'. In this study I want to find out if the same structural patterns that I found for the verb *ge* are used also for other ditransitive verbs. The study is empirical, based on examples found in spoken discourse

corpuses. Theoretically it is mainly based on Goldberg's analysis of argument structure constructions.

My conclusion is that the ditransitive construction is used in the same way in spoken Swedish in Finland and Sweden. When the construction is used the recipient is always a thematic entity. The construction is, however, more frequently used in Sweden than in Finland. When it comes to the transfer-caused-motion-construction the difference is bigger, especially when the recipient adverbial is realized as an *åt*-phrase. In Swedish spoken in Finland recipients realized as *åt*-phrases can be used when the recipient is thematic and an indirect object would be used in Sweden. They can also be used to express the goal of a transfer process. In such cases the preposition *till* would be used in Sweden. The structure pattern with an *åt*-phrase can be used with most of the verbs in my material from Finland and can be considered a productive pattern for expressing any situation where an action leads to some kind of relation between a patient and a recipient.

My study also shows that the usage of the transfer-caused-motion-construction is more complex when it comes to other verbs than *ge*. Due to the semantics of the verbs they may emphasize either the possessive relation between the patient and the recipient or the transfer process. Verbs that emphasize the transfer process tend to prefer the transfer-caused-motion-construction, while verbs that emphasize the possessive relation tend to be realized in the ditransitive construction.